

EEN TWEEDE PAD

Eerder verschenen van Jodi Picoult bij The House of Books:

De bekering
Het verdwenen meisje
De andere zoon
De tweede dochter
Het tere kind
Negentien minuten
De kleine getuige
Een goede moeder
De tiende cirkel
Voor de wolven
De verhalenvertelster
Zoals de wind waait

Jodi Picoult

Een tweede pad

Vertaald uit het Engels door Clarine Smeets

the house of books

Deze uitgave is tot stand gekomen in overleg met Ballantine Books, een imprint van Random House, een divisie van Penguin Random House LLC

Oorspronkelijke titel: *The Book of Two Ways*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Ballantine Books, een imprint van Random House, een divisie van Penguin Random House LLC, New York 2020

© Jodi Picoult, 2020

© Vertaling uit het Engels: Clarine Smeets, 2021

© Nederlandse uitgave: The House of Books, Amsterdam 2021

Omslagontwerp: Lynn Buckley, New York

Omslagontwerp Nederlandse uitgave: Mark Hesseling, Wageningen

Omslagbeeld: © Ben Perini

Auteursfoto: © Adam Bouska

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 443 6112 4

ISBN 978 90 443 6113 1 (e-book)

NUR 302

www.thehouseofbooks.com

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotografie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

VOOR FRANKIE RAMOS

Welkom in de familie (en bedankt voor je geduld met al mijn vragen over
geneeskunde)

EN VOOR KYLE FERREIRA VAN LEER

Die me vertelde over het Boek van de Twee Wegen en daarmee de kiem
plantte voor deze roman

To die will be an awfully big adventure.
J.M. Barrie, *Peter Pan*

Proloog

Mijn agenda staat vol met dode mensen.

Mijn telefoon pingelt en ik vis hem uit de zak van mijn cargo-broek. Door het tijdsverschil heb ik er niet aan gedacht de herinnering uit te schakelen. Slaperig open ik het bestandje en lees de namen: *Iris Vale. Eun Ae Kim. Alan Rosenfeldt. Marlon Jensen.*

Ik sluit mijn ogen en doe wat ik elke dag doe op dit moment: ik denk aan ze.

Iris, op haar sterfbed een teer vogeltje, bestuurde ooit de vlucht-auto nadat haar geliefde een bank had beroofd. Eun Ae was arts in Korea maar mocht in de Verenigde Staten niet werken. Alan liet me trots de urn zien die hij had gekocht voor zijn as en zei met een knipoog: 'Ik heb hem nog niet gepast.' Marlon had zijn hele huis laten voorzien van nieuwe wc's en vloerbedekking en had de dakgoten schoongemaakt. Hij kocht eindexamencadeaus voor zijn kinderen en borg ze op. Hij nam zijn dochter van twaalf mee naar een hotel en vroeg mij met mijn telefoon te filmen hoe hij met haar door de feestzaal zwierde, zodat ze op haar trouwdag toch met haar vader kon dansen.

Ooit waren zij mijn cliënten. Nu is het mijn taak om hun nagedachtenis in ere te houden.

Iedereen in mijn rij is in slaap gevallen. Ik laat mijn telefoon weer in m'n broekzak glijden en kruip, zonder haar te wekken, voorzichtig over de vrouw rechts van me heen – vliegtuigyoga – om achter in het toestel naar de wc te gaan. Daar snuit ik mijn neus en werp een blik in de spiegel. Ik ben op een leeftijd dat ik eigenlijk

een jonger gezicht verwacht dan de vrouw die me vanuit de spiegel aankijkt. In mijn ooghoeken tekent zich een waaier van fijne rimpeltjes af, als vouwtjes in een veelgebruikte landkaart. Zou ik de vlecht losmaken die over mijn linkerschouder ligt, dan zouden me in dit kille, harde licht de eerste grijze haren opvallen. Ik draag een wijdvallende broek met elastiek in de taille, want dat doen alle verstandige vrouwen van tegen de veertig die weten dat ze een lange vlucht voor de boeg hebben. Ik gris een paar tissues mee en als ik de deur opendoe om terug te keren naar mijn stoel zie ik in het nauwe gangetje de stewardessen bezorgd op een kluitje staan.

Als ze mij zien valt hun gesprek stil. ‘Mevrouw,’ zegt er eentje, ‘gaat u terug naar uw plaats, alstublieft?’

Eigenlijk heeft hun werk best veel gemeen met het mijne, bedenk ik. In een vliegtuig ben je al niet meer waar je vertrok, maar de plaats van bestemming heb je nog niet bereikt. Je zit er net tussenin. Een stewardess begeleidt je onderweg en zorgt ervoor dat de reis veilig en soepel verloopt. Als rouwdoula doe ik hetzelfde, alleen gaat het dan om een reis van het leven naar de dood, en ga je bij het eindpunt niet met tweehonderd anderen van boord. Je gaat alleen.

Bij mijn rij aangekomen kruip ik weer over de slapende vrouw heen en klik mijn stoelriem vast. Dan gaan alle lichten aan en komt de cabine tot leven.

‘Dames en heren,’ zegt een stem, ‘de gezagvoerder heeft zojuist meegedeeld dat we een geplande noodlanding gaan maken. Luister goed naar het cabinepersoneel en volg al hun aanwijzingen op.’

Ik verstijf. *Geplande noodlanding*. Een oxymoron die te denken geeft.

Als er een reeks vreemde geluiden klinkt, gaat er een schokgolf van angst door het toestel, maar niemand gilt of schreeuwt. Zelfs de baby achter me, die de eerste twee uur van de vlucht een keel opzette, geeft geen kik. ‘We storten neer,’ zegt de vrouw aan het gangpad. ‘O god, we storten neer.’

Hoe kan dat nou... er was niet eens turbulentie, tot nu toe was

het een doodnormale vlucht. Maar dan stellen de stewardessen zich in het gangpad op. Terwijl er via de intercom instructies worden voorgelezen werken zij een vreemde, houten choreografie af. ‘Sluit uw stoelriem. Hoort u het commando “brace”, buig dan naar voren en bescherm uw hoofd en nek met uw armen. Is het vliegtuig volledig tot stilstand gekomen, dan hoort u: “stoelriemen los”. Verlaat het toestel. Laat al uw bezittingen achter.’

Laat al uw bezittingen achter.

Voor iemand die zijn brood verdient met de dood heb ik bitter weinig nagedacht over mijn eigen einde.

Ze zeggen dat er op zo’n moment beelden uit je leven als een film aan je voorbij trekken.

Maar ik zie geen beelden voor me van mijn man Brian, met krijt op z’n trui van het schoolbord in zijn lab. Of van een kleine Meret die me vraagt om te kijken of er monsters onder haar bed zitten. Ik zie ook mijn moeder niet, zoals ze er op het laatst uitzag of vroeger, toen Kieran en ik nog jong waren.

Ik zie hém.

Alsof het gisteren was stel ik me Wyatt voor in de Egyptische woestijn. Een hoed beschermt hem tegen de brandende zon, en door de droge wind opgewaaid stof kleeft in grauwe vegen op zijn nek. Hij lacht en toont in een flits zijn blikerend witte tanden. Een man die al vijftien jaar geen rol meer speelt in mijn leven. Een plek waar ik al die tijd niet meer ben geweest.

Een nooit voltooid proefschrift.

De oude Egyptenaren geloofden dat ze alleen werden toegelaten in het hiernamaals als ze in de Hal des Oordeels onschuldig waren bevonden. Hun hart werd gewogen met het veertje van Ma’at, de waarheid, als contragewicht.

Ik betwijfel of mijn hart deze beproeving zou doorstaan.

De vrouw rechts van mij prevelt in het Spaans een schietgebed. Ik tast zoekend naar mijn telefoon. Ik wil een bericht versturen, ook al weet ik dat ik geen bereik heb, maar krijg de knoop op de

zijzak van mijn broek niet open. Een hand vouwt zich om de mijne en knijpt erin.

Ik kijk omlaag naar onze vingers, die zo strak verstrengeld zijn dat een geheim er niet uit zou kunnen ontsnappen.

‘Brace,’ roepen de stewardessen luid. ‘Brace!’

Terwijl het toestel neerstort, vraag ik me af wie er aan mij zal denken.

Later, veel later, zou ik horen dat vliegtuigpersoneel na een vlieg-ramp aan de hulpdiensten meldt hoeveel zielen er aan boord waren. Zielen, niet mensen. Alsof ze ervan doordrongen zijn dat het aardse bestaan slechts tijdelijk is.

Mij zou worden verteld dat een van de brandstoffilters tijdens de vlucht verstopt was geraakt. Dat er drie kwartier later in de cockpit een lampje begon te knippen dat aangaf dat ook het tweede brandstoffilter niet meer functioneerde en dat de piloten dit – wat ze ook probeerden – niet konden verhelpen. Ze moesten het toestel aan de grond zetten en ontruimen. Mij zou worden verteld dat het vliegtuig vlak bij Raleigh-Durham op het rugbyveld van een dure school was neergekomen. Een van de vleugels schampte de tribune, waardoor het toestel kantelde, een eind doorschoot en in stukken brak.

Jaren later zou me worden verteld dat het rijtje van drie stoelen achter mij, dat met het stel met de baby, in zijn geheel was losgekomen van de vloer en uit het vliegtuig was geslingerd. Ze waren op slag dood. Ik zou horen dat zes anderen waren vermorzeld tussen verwrongen metaal en dat een van de stewardessen nooit uit haar coma was ontwaakt. Ik zou de namen lezen van de passagiers op de achterste tien rijen, die niet uit de gescheurde romp hadden weten te komen voordat de boel in brand vloog.

Ik zou horen dat ik een van de zesendertig passagiers was die de rampplek levend hadden verlaten.

We zijn in een ziekenhuis om door een arts nagekeken te worden.

Verdwaasd loop ik de behandelkamer uit. In de gang staat een vrouw in uniform te praten met een man die zijn arm in een mitella heeft. Zij werkt voor de vliegmaatschappij en is lid van het team dat bij noodsituaties als deze de medische checks in goede banen leidt, passagiers voorziet van voedsel en schone kleren en doodongeruste familieleden invliegt.

‘Ms. Edelstein?’ zegt ze en ik staar voor me uit tot ik beseft dat ze het tegen mij heeft.

Honderdduizend jaar geleden was ik Dawn McDowell. Ik publiceerde artikelen onder die naam. Maar in mijn paspoort en rijbewijs, net als die van Brian, staat Edelstein.

Ze heeft een lijst in haar hand met de namen van degenen die de crash hebben overleefd.

Ze vinkt mijn naam af. ‘Bent u al gezien door een arts?’

‘Nog niet.’ Ik werp een vluchtige blik richting de behandelkamer achter mij.

‘Oké. U hebt waarschijnlijk veel vragen...’

Een understatement.

Waarom sta ik hier, terwijl al die anderen het niet hebben overleefd?

Waarom heb ik juist deze vlucht geboekt?

Waarom heb ik op duizenden momenten in mijn leven kleine en grote beslissingen genomen die er uiteindelijk toe leidden dat ik in dat ramptoestel stapte?

Op dat moment denk ik aan Brian en zijn theorie over het multiversum. Ergens, in een parallel leven, vindt mijn eigen begrafenis plaats.

En dan denk ik – alweer, zoals altijd – aan Wyatt.

Ik moet hier weg.

Ik merk pas dat ik dit hardop heb gezegd, als de vrouw van de vliegmaatschappij op mijn woorden reageert.

‘Zodra de arts uw medische rapport klaar heeft, bent u vrij om te vertrekken. Wordt u door iemand opgehaald of kunnen wij vervoer voor u regelen?’

Ik schraap mijn keel. 'Ik wil een vlucht boeken,' zeg ik.
'Zeker.' De vrouw knikt. 'Waar moet u naartoe?'

Naar Boston, denk ik. Naar huis. Maar er valt me iets op aan de manier waarop ze haar vraag formuleerde. De vrouw zei 'moet' in plaats van 'wilt', en daardoor doemt er in mijn geest, als een mistflard, ineens een andere bestemming op.

Ik kijk de vrouw aan en geef antwoord op haar vraag.

Land/Egypte

*In eeuwenoude graven klinken liederen
die de lofzingen van de Ene,
En kwaadspreken over deze necropolis.
Maar in het land van de eeuwigheid,
Zegeviert rechtvaardigheid.
Voor felle strijd is hier geen plaats!
Hier heeft niemand iets te vrezen.
Op deze grond, waar vrede heerst,
Rusten onze familieleden,
Sinds het begin der tijden.
Ook zij die over vele jaren geboren worden
Komen uiteindelijk hier terecht!*

Uit het graf van Neferhotep, uit het Egyptisch vertaald door professoren
Colleen en John Darnell

Van mijn moeder, die zo bijgelovig was als wat, moesten we voor we op pad gingen altijd zeggen: ‘Wij gaan nergens heen.’ Dit was om de duivel om de tuin te leiden. Ik geloof zelf niet in dit soort dingen, maar aan de andere kant, ik heb het bij vertrek niet gezegd en moet je zien wat ervan komt.

Wie in augustus op het vliegveld van Caïro naar buiten komt, denkt dat het vliegtuig op de zon is geland. Zelfs nu, laat op de avond, is het nog drukkend heet en prikken de zonnestralen als mespunten in mijn huid. Er loopt een straaltje zweet langs mijn ruggen-

graat, ik ben hier niet op voorbereid. De mensen om mij heen gaan allemaal ergens heen: een vermomfaaide, verdwaasde groep toeristen wordt in een busje gedreven, een tiener sleept stevig dicht getapete tassen van een platte kar naar de rand van de stoep, en een vrouw zet haar hoofddoek wat beter vast omdat de wind er anders vat op krijgt.

Ineens staan er allerlei mannen om me heen. ‘Taxi?’ roepen ze. ‘Wilt u taxi?’

Alles aan mij schreeuwt dat ik een westerling ben, van mijn rode haar tot mijn stoere broek en sneakers. Ik knik en maak oogcontact met een van de mannen, een chauffeur met een borstelige snor en een gestreept overhemd met lange mouwen. De rest zwermt weer uit, als hongerige meeuwen op zoek naar een ander hapje.

‘Hebt u koffer?’

Ik schud mijn hoofd. Alles wat ik bij me heb, zit in het rugzakje dat aan mijn schouder hangt.

‘Amerika?’ vraagt de man, en ik knik. Op zijn gezicht verschijnt een brede lach. ‘Welkom in Alaska!’

Het verbaast me dat ze nu, vijftien jaar later, nog steeds hetzelfde duffe grapje maken tegen buitenlanders. Ik neem plaats op de achterbank van zijn auto. ‘Naar station Ramses,’ zeg ik. ‘Hoe lang?’

‘Een kwartier, *insjallah*.’

‘*Sjokran*,’ antwoord ik – dank je. Het verbaast me hoe makkelijk het Arabisch weer van mijn lippen rolt. Er moet haast wel een hersengebiedje zijn waar informatie ligt opgeslagen die je dacht nooit meer nodig te hebben, zoals de songtekst van MacArthur Park, matrixvermenigvuldigingen of – in mijn geval – alles wat met Egypte te maken heeft. Toen Meret nog klein was, had ze het altijd over ‘eerderdag’, wat kon slaan op vijf minuten of vijf maanden geleden – en hetzelfde gaat nu voor mij op. Het is alsof ik zó weer in het leven ben gestapt dat ik hier vijftien jaar geleden heb achtergelaten. Alsof het hier al die tijd op me heeft gewacht.

Het raampje staat op een kier en ik voel het stof al terrein winnen. In Egypte is zand gewoon niet te vermijden – het zit in je

schoenen, op je huid, in de lucht die je inademt. Het zit zelfs in je eten; alle mummies hebben afgesleten tanden.

Hoewel het al laat op de avond is, heerst in Caïro de gebruikelijke chaos. Op de snelweg rijden zowel auto's als ezelwagens, en op de stoep voor een slagerij waar het vlees gewoon buiten hangt, zie ik mensen bij een souvenirkraam staan. Een aftandse Amerikaanse oldtimer rijdt voorbij en de luide rap die uit de speakers schalt vermengt zich met de *salat isha*, de oproep tot het avondgebed. Dan doemt eindelijk station Ramses voor ons op. 'Vijftig pond,' zegt de chauffeur.

In Egypte werken ze niet met vaste ritprijzen; de chauffeur zegt gewoon hoeveel de rit volgens hem waard was. Bij wijze van tegenbod steek ik hem veertig pond toe en open het portier. De taxichauffeur stapt ook uit en begint in het Arabisch tegen me te schreeuwen. 'Sjokran,' zeg ik tegen hem. 'Sjokran.'

Hoewel dit in Egypte een alledaags tafereel is en niemand ook maar enige aandacht aan ons besteedt, bonst mijn hart in mijn keel terwijl ik naar het station loop.

Als westerling reis je niet zomaar even naar Midden-Egypte. Toeristen worden niet geacht de trein te pakken, dus ik koop geen kaartje en houd me tegenover de conducteur van de domme. De trein heeft het station inmiddels al verlaten, dus hij kan me niets meer maken. Hij haalt zijn schouders op en noemt het bedrag. Wanneer we uren later in Minya aankomen ben ik de enige blanke op het perron. Sterker nog, ik ben zowat de enige op het hele station.

Ik zou om kwart voor drie 's nachts aankomen, maar mijn trein had vertraging en nu is het al na vieren. Het voelt alsof ik al een etmaal onafgebroken aan het reizen ben. Als ik bij de enige taxichauffeur voor het station van Minya op het raam tik, zie ik dat hij op zijn telefoon een spelletje zit te doen. Hij neemt mijn afgepeigerde verschijning en kreukelige kleren vluchtig op. 'Sabah el-khier,' zeg ik – goedemorgen.

‘*Sabah el-noor*,’ antwoordt hij.

Ik vertel hem waar ik naartoe wil, een adres op iets meer dan een uur rijden. Hij draait aan de oostrand van Minya een woestijnweg op. Ik staar uit het raam en tel de *gebels* en *wadi's* – heuvels en dalen – die ik in het donker net kan ontwaren. Bij de checkpoints, bemand door met machinegeweren uitgeruste jongens bij wie de eerste donshaartjes nog op de wangen moeten verschijnen, sla ik een hoofddoek om en doe net of ik slaap.

De chauffeur werpt me via de achteruitkijkspiegel nieuwsgierige blikken toe. Die vraagt zich natuurlijk af waarom een Amerikaanse vrouw een taxi neemt in het midden van het land, het enige deel van Egypte dat alle toeristen links laten liggen. Ik bedenk wat ik tegen hem zou zeggen als ik er de moed of de woordenschat voor had.

Een van de vragen die ik mijn cliënten altijd stel is: zijn er nog losse eindjes? Wat wil je nog doen, wat moet er gebeuren voor je sterft? De antwoorden die ik te horen krijg lopen uiteen van zorgen dat de voordeur niet meer klemt tot zwemmen in de Rode Zee, van het publiceren van memoires tot een potje poker met een vriend die ze in geen jaren hebben gezien. Voor mijzelf is het dít. Het zand, deze vreselijke autorit, dit door de zon geteisterde landschap.

In een vorig leven was ik een eind op weg om egyptoloog te worden. Mijn liefde voor deze cultuur ontstond toen we op de basisschool les kregen over het oude Egypte. Ik herinner me nog dat ik boven op het klimtoestel in de wind stond en me inbeelde dat ik op een feloek over de Nijl voer. Ik zat altijd met mijn neus in *Toetanchamon: Schatten van de Gouden Farao*, een boek bij een tentoonstelling dat mijn moeder een keer voor me had gekocht bij een winkel met tweedehands boeken. Op de middelbare school koos ik Frans en Duits omdat ik wist dat ik die talen nodig zou hebben om onderzoeksverslagen te kunnen lezen. Ik meldde me aan bij universiteiten met Egyptologie en studeerde met een voltijds beurs aan de universiteit van Chicago.

Bij het bestuderen van het oude Egypte is voor twee thema's een hoofdrol weggelegd: geschiedenis en geloof. Eerst de geschiedenis. Egypte werd geregeerd door tweëndertig dynastieën van farao's, verdeeld over grofweg drie periodes: het Oude Rijk, het Middenrijk en het Nieuwe Rijk. De eerste dynastie ving aan met koning Narmer, de farao die rond 3100 v.Chr. Opper- en Neder-Egypte verenigde. Het Oude Rijk geniet faam als de periode waarin voor de koningen piramiden werden gebouwd. Maar rond 2150 v.Chr. brak er in Egypte een burgeroorlog uit. Er bestonden in die tijd tweënteveertig afzonderlijke gebieden of *nomes*, elk met een eigen vorst. Die sloten onderling wel bondgenootschappen, maar de grote farao in het noorden heerste niet over een verenigd Egypte; de situatie leek eerder op een Egyptische *Game of Thrones*.

Het Middenrijk begon toen een koning genaamd Mentoehotep II rond 2100 v.Chr. Opper- en Neder-Egypte wist te verenigen. Dat bleef zo tot de Hyksos het land vanuit het noorden binnenvielen, waarop een periode volgde waarin buitenlandse vorsten de scepter zwaaiden. Pas toen koning Ahmose de Hyksos versloeg, werd Egypte weer verenigd in het Nieuwe Rijk. Dat was in 1550 v.Chr.

Het tweede centrale thema van het oude Egypte is het geloof. Hierbij draait het voornamelijk om de zonnegod Ra, die – net als de zon – elke dag in zijn lange zonnebark langs de hemel werd getrokken. Daarnaast had je Osiris, de god van het hiernamaals. Osiris was ook het lijk van de zonnegod; die twee waren dus eigenlijk twee manifestaties van een en dezelfde figuur. De oude Egyptenaren hadden geen moeite met deze schijnbare tegenstelling, want Osiris en Ra vielen voor hen min of meer samen, net zoals in het christendom de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Elke nacht zocht Ra Osiris op om zich met zijn dode lichaam te herenigen, en dit gaf hem de kracht om de volgende ochtend de zon weer te doen opkomen. Het Egyptische hiernamaals werkt volgens een vergelijkbaar patroon: de ziel van de overledene wordt net als Ra elke dag opnieuw geboren en wordt elke nacht met zijn stoffelijke resten herenigd.

Graven vormen een rijke bron van kennis over het oude Egypte. Graven uit die tijd vertellen ons dat de Egyptenaren zich uitgebreid voorbereidden op de dood en wat erop volgde. Zelfs mensen die nauwelijks iets van egyptologie afweten hebben wel gehoord van het Dodenboek – of, zoals de oude Egyptenaren het noemden, het Boek van het Voortgaan bij Dag. Dit is een verzameling spreuken uit het Nieuwe Rijk die overledenen helpt het hiernamaals te bereiken. Het boek borduurt voort op oudere, minder bekende grafteksten. In het Oude Rijk had je de Piramideteksten: spreuken die demonen afweren, zinnen die de zoon van de overleden koning tijdens de begrafenisrituelen diende uit te spreken, en aanwijzingen die de overledene de weg wijzen naar het hiernamaals. Uit de periode van het Middenrijk zijn er grafteksten overgeleverd die waren geschilderd op de doodskisten van notabelen en gewone burgers. Het gaat om spreuken waarmee nabestaanden de band met de overledene kunnen herstellen die door de dood verbroken is, om spreuken die de overledene toegang geven tot de zonnepark van Ra, zodat hij Apepi – de slang van de chaos – kan verslaan die het water eronder probeert weg te zuigen, en om spreuken die de overledene helpen elke avond opnieuw één te worden met Osiris.

Een van deze zogeheten Sarcofaagteksten was het Boek van de Twee Wegen, voor zover bekend de oudste plattegrond van de onderwereld. Deze teksten zijn in Midden-Egypte in slechts een paar doodskisten uit het Middenrijk aangetroffen, meestal op de bodem van de kist. Het boek heeft de vorm van een kaart waarop twee wegen zich door Osiris' dodenrijk slingeren. De ene (zwart) voert over land, en de andere (blauw) voert over het water. Beide routes zijn van elkaar gescheiden door een brandend meer. De kaart biedt twee mogelijkheden, maar ze komen allebei op hetzelfde punt uit: de Offervelden, waar de overledene tot het einde der tijden mag verblijven. Er schuilt wel een addertje onder het gras – er zijn ook wegen die nergens uitkomen en andere die leiden naar demonen of cirkels van vuur. In de tekst zijn verborgen aanwijzingen verwerkt

die de overledene helpen al die moeilijke plekken te passeren.

Het eerste stuk van het Boek van de Twee Wegen dat ik ooit vertaalde, was Spreuk 1130: *Wie deze spreuk kent, is als Ra in de lucht, als Osiris in de onderwereld. En hoewel hij afdaalt in de cirkel van vuur wordt hij niet tot in de eeuwigheid door de vlammen verteerd.*

Voor altijd en eeuwig. *Neheb djet*. In het oude Egypte dacht men anders over de tijd. Deze kon lineair en eeuwigdurend zijn, net als Osiris. Maar de tijd kon ook cyclisch zijn en gepaard gaan met dagelijkse reïncarnaties, zoals Ra. Deze twee visies sloten elkaar niet uit. Voor een 'goede dood' had je beide nodig. Het graf was de schakel, de magische batterij die de energie leverde voor de reis naar het hiernamaals. De meeste egyptologen bogen zich over afzonderlijke afbeeldingen en hiërogliefen, maar als jonge student zocht ik naar de betekenis achter hun plek in de doodskest en het Boek van de Twee Wegen op de bodem. Zou het kunnen dat de mummie in de kist de 'sleutel' was die deze magische reis in gang zette?

De meeste versies van het Boek van de Twee Wegen die in boekvorm zijn uitgegeven zijn gevonden in de doodskesten van nomarchen van de necropolis in Deir al-Barsha, een uitgestrekte dodenstad met een verzameling rotsgraven. Vijftien jaar geleden deed ik daar onderzoek en zocht ik naar bewijs voor de stelling van mijn dissertatie.

Zijn er nog losse eindjes?

Terwijl de chauffeur naar het zuiden afbuigt en de weg op rijdt die me terug zal brengen naar Deir al-Barsha, kijk ik uit het raam, waar een prachtige hemel zich uitstrekt boven de onmetelijke woestijn. De blauwtinten maken voorzichtig plaats voor het streperige roze en oranje van een dag die nog maar net komt kijken. Een ster knipoogt nog even naar me voor hij door de zon wordt opgeslokt.

Sirius. Dat ik nou precies aan het begin van de Sothisperiode in Egypte aankom.

Omdat Egypte een rivierdal is, heb je er goed zicht op de sterrenhemel. De oude Egyptenaren hielden de reis van de sterren op

hun zonnekalender nauwgezet bij. Om de tien dagen verscheen er bij zonsopkomst, na een afwezigheid van zeventig dagen, aan de oostelijke hemel een nieuwe groep sterren. De belangrijkste ster was Sirius – die zij Sothis of *Sopdet* noemden. De Sothisperiode stond voor wedergeboorte, omdat zij samenviel met het seizoen waarin de Nijl overstroomde en vruchtbaar slib afzette op de akkers. Om dit te vieren bezochten de oude Egyptenaren festivals in alle delen van het land, en vaak kerfden ze de dag van vertrek in een rots. Tijdens die meerdaagse festivals gaven ze zich – elke keer dat de Nijl buiten zijn oevers trad – over aan drinkgelagen en seksuele uitpattingen.

Wyatt heeft me eens verteld dat ze op deze feesten dronken tot ze ervan braakten om op die manier het overstromen van de Nijl na te bootsen. ‘Die lui wisten wel,’ zei hij, ‘hoe je een feestje bouwt.’

Ik kijk weer omhoog en speur de hemel af naar Sothis. Net als de oude Egyptenaren beschouw ik het als een teken.

Deir al-Barsha ligt in het hart van Egypte, ten oosten van de Nijl, tegenover de plaats Mallawi. Vanwege schade door aardbevingen en grafrovers mag je hier alleen komen met een officiële vergunning op zak.

Ik speur de omgeving af, net zolang tot ik het vertrouwde beeld van de graven in de rotsen ontwaar: tientallen metalen deurtjes in een gestreepte kalksteenwand, alsof er een hotel is uitgehouwen in de wanden van de *wadi*, de vallei. Een hotel voor dode mensen. Ik herken meteen de plek waar ik drie seizoenen doorbracht in het graf van Djehutihotep II, opperheer van de Hazennome. Daaronder, achter het steigerwerk, ligt het nieuwste graf. Ik kijk ingespannen, maar bespeur geen activiteit.

Er is wel meer nieuw in Barsha. Even ten zuiden van de graven zie ik uitgestrekte, moderne begraafplaatsen die er in 2003 nog niet waren. Afgezien van een moskee staat er nu ook een pas geschilderde kerk voor koptische christenen. Langs de oevers van de Nijl lopen Egyptische boeren over verhoogde paadjes door hun akkers.

Andere gooien platte, breed uitwaaiierende dadelpalmtakken op een hoop in een ezelwagen. En dan staan we ineens voor de Basis. Ik betaal de taxichauffeur en stap uit in een wolk van opstuivend woestijnzand.

Ook de Basis ziet er anders uit dan vroeger.

Het lemen huis werd in 1908 gebouwd door de Britse architect Gerald Hay-Smythe in de stijl van een middeleeuws koptisch klooster. De galerij aan de voorzijde was al ingestort voordat ik hier promotieonderzoek kwam doen, en lange tijd nam niemand de moeite om de boel te herstellen. Maar nu, zie ik, is het er dan toch van gekomen.

Er staan geen auto's bij het huis, en het gebouw ademt zo'n rust uit dat ik vermoed dat er niemand is. Langs een roestige fiets en een perkje met lente-ui loop ik het erf op. Lakens, overhemden en djellaba's, de lange kaftans die ze hier dragen, hangen te drogen aan kruislings gespannen waslijnen. Vijftien jaar geleden werd de was gedaan door een Egyptisch gezin dat op de Basis verbleef en zorgde voor de egyptologen die er in het veldwerkseizoen woonden. Ons beddengoed geurde altijd naar de zon.

'Hallo?' roep ik. Een deur om op te kloppen is er niet, alleen een open poort. Als ik aarzelend verder loop, laat ik een kat schrikken. Met een luide schreeuw springt hij op een verzakte vensterbank, waar hij me een verwijtende blik toewerpt en dan door het open raam naar binnen gaat.

Ik loop de lange gang in die het woongedeelte van het Egyptische personeel scheidt van dat van de archeologen. De vloer, de wanden, alles eigenlijk, gaat schuil onder een sluier van fijn gruis.

'Is daar iemand?' zeg ik, maar afgezien van flarden zachte swing-jazz uit een ander deel van het huis is het volkomen stil. Bij een doorgang zonder deur zie ik in een opberghok een paar sjofele eenpersoonsmatrassen staan met Assepoester, Sneeuwwitje en Doornroosje erop. Verderop in de gang zit het magazijn – de opslagplaats voor vondsten die we in een volgend seizoen beter wilden

bekijken. Ik steek mijn hoofd om de hoek en zie in het halfduister op de planken keurig gelabelde kartonnen dozen staan. Dan draai ik me haastig om, want er kijkt iemand naar me, dat voel ik gewoon. Op een uitklaptafel ligt een mummie die er al was toen ik hier voor het eerst kwam en die hier altijd wel zal blijven. ‘George,’ mompel ik – zo noemden we hem vijftien jaar geleden. ‘Wat leuk om je weer te zien.’

Even verderop bevinden zich de badkamer met een aparte douche en wc. Ik ga naar het toilet en raak het mottige bericht even aan dat nog altijd op de binnenkant van de wc-deur zit geplakt. VOORAL NIET DOORSPOELEN: DAT GELE SPUL, WC-PAPIER, IDEALEN.

‘*Min husak?*’ hoor ik – wie is daar? De stem komt naderbij.

Ik voel me een beetje betrappt. Ik veer overeind, was mijn handen en haast me naar de gang om uit te leggen wat ik kom doen. Dan sta ik oog in oog met een herinnering.

Alsof het gisteren was zie ik deze man met zijn gelooiden huid en zijn elegante handen een bord verse salade op tafel zetten. Hij is geen spat veranderd. Dit is de man die in mijn tijd als promovendus het huis bestierde.

‘Hasib?’ vraag ik.

Zijn wenkbrauwen schieten omhoog, en nu hij mijn accent heeft gehoord schakelt hij over op Engels.

‘Hasib was mijn vader.’

Ik knipper met mijn ogen. ‘Ben jij... Harbi?’

Harbi was destijds een onmisbare kracht. Hij was nog maar een jochie, maar professor Dumphries kon hem alles vragen – Harbi bouwde steigers op zodat wij hiërogliefen konden ontcijferen langs de bovenrand van een wand, of hij stond urenlang met een spiegel in de brandende zon zodat er licht viel op de rotskunst die wij bestudeerden.

Hij knijpt zijn ogen tot spleetjes. ‘Dawn?’

‘Wéét je dat nog?’ zeg ik. Als Harbi zich mij herinnert, dan geldt dat misschien voor de anderen ook.

‘Natuurlijk weet ik dat nog. Jij nam altijd *Superman* voor me mee.’

Elke keer dat ik via Heathrow vloog, kocht ik een strip voor Harbi en een Cadbury-reep voor Hasib.

‘Deze keer heb ik niets bij me,’ zeg ik verontschuldigend. ‘Is je vader ook nog hier?’

Hij schudt zijn hoofd. ‘Mijn vader is overleden.’

Mijn islamitische cliënten spreken altijd makkelijker over de dood dan de christelijke, die doorgaans nogal benauwd zijn voor het einde van het leven.

‘Och, dat spijt me,’ zeg ik tegen hem. ‘Ik bewaar veel goede herinneringen aan hem.’

Harbi glimlacht. ‘Ik ook,’ zegt hij. ‘Nu zorgen mijn zoon en ik voor de gasten op de Basis.’ Hij fronst. ‘De *mudir* heeft me niet verteld dat je zou komen.’

Als ik hem dit woord hoor zeggen denk ik meteen aan Dumphries, de decaan van de faculteit Egyptologie aan Yale. Maar er is nu een nieuwe decaan. Wyatt.

‘Het was nogal een overhaaste beslissing,’ zeg ik ontwijkend. ‘Waar is iedereen?’

Harbi haalt zijn schouders op. ‘Het is vrijdag,’ zegt hij. Op vrijdag, onze vrije dag, bezochten we vaak andere opgravingen.

‘Ze hebben overnacht bij Sohag.’ Dat is een andere archeologische vindplaats waar Yale de opgraving overziet, op zo’n drieën-half uur rijden naar het zuiden.

‘Wanneer zijn ze terug?’

‘Lunchtijd, *insjallah*.’

‘Vind je het goed als ik wacht tot ze terug zijn?’

‘Ja, ja,’ antwoordt Harbi. ‘Maar je zult wel honger hebben, *doctora*.’

Ik voel dat ik bloos. ‘O,’ corrigeer ik hem, ‘dat klopt niet, hoor. Ik ben geen doctora.’ Het is niet vreemd dat Harbi aanneemt dat ik een doctorstitel heb, want dat geldt voor de meeste bezoekers

van Yale aan de Basis. Het is logisch dat hij ervan uitgaat dat de vrouw die hier drie seizoenen promotieonderzoek heeft gedaan haar proefschrift inmiddels wel zal hebben afgerond.

Harbi kijkt me nog een ogenblik verwachtingsvol aan. Maar als ik geen verdere mededelingen doe, loopt hij de gang in. ‘Nou, honger heb je vast wel,’ zegt hij.

Het valt me op dat hij met zijn been trekt en ik vraag me af of hij gevallen is bij de opgraving en of het nog pijn doet. Maar als je geen persoonlijke vragen wilt beantwoorden, mag je er ook geen stellen.

‘Valt wel mee, hoor,’ zeg ik. ‘Doe niet te veel moeite.’

Harbi slaat geen acht op mijn woorden en gaat me voor naar het grootste vertrek van de Basis, dat dienstdoet als werkruimte en eetzaal.

‘Maak het je alsjeblieft gemakkelijk.’

Hij laat me daar achter en loopt, met zijn rubberen sandalen over de tegelvloer sloffend, naar het keukentje. Onder het gewelfde, lemen plafond staat nog altijd dezelfde gebutste houten tafel waaraan we al onze maaltijden nuttigden, maar verder is er zoveel veranderd dat mijn adem stokt. Er liggen nergens rollen plasticfolie, en ik zie ook geen slordige stapels mappen en enveloppen meer. Op alle bureaus, die aan de andere kant van de ruimte als puzzelstukjes tegen elkaar aan geschoven zijn, staan computers – een kluwen kabels glijdt als een mythische zeeslang naar een stel overspanningsafleiders die vervaarlijk achteroverhellen omdat het snoer het stopcontact maar nét haalt. Er liggen tablets te laden en ik zie twee professionele digitale camera’s. Op de tegenoverliggende muur hangt een transcriptie van de hiërogliefen uit het graf van Djehutihotep die beschrijven hoe de kolossus wordt verslept – hieraan heb ik samen met Wyatt tijdens mijn laatste seizoen bijna al mijn tijd besteed. Ik herken de tekeningen die ik met de hand op het plasticfolie overnam. Ze zijn nu in inkt weergegeven en in de kantlijn staat Wyatts vertaling. Als ik ooit zou moeten bewijzen dat ik iets wezenlijks aan het onderzoek heb bijgedragen, dan hangt het hier aan de muur.

Net als ik door de openslaande deuren naar de patio wil gaan, komt Harbi terug met een paar borden balancerend op zijn hand. ‘Ga maar zitten,’ dringt hij aan, en zonder erbij na te denken neem ik mijn oude plekje in.

Hij heeft een salade gemaakt van tomaten, komkommer, koriander en zachte kaas, en *aish shamsi*, brood dat in de zon rijst en vervolgens gebakken wordt. Pas als ik begin te eten merk ik hoeveel honger ik heb. Ik eet maar door en Harbi ziet het glimlachend aan. ‘Geen honger...’ zegt hij.

‘Een beetje,’ erken ik. En dan grijns ik breed. ‘Goed dan, grote honger.’

Als toetje zet hij *basbousa* voor me neer – griesmeelcake met kokos en honing. Dan leun ik voldaan achterover in mijn stoel. ‘Ik denk dat ik voor de komende drie dagen genoeg heb.’

‘Dus je blijft,’ zegt Harbi.

Dat kan helemaal niet. Ik woon hier heel ver vandaan, mijn gezin maakt zich zorgen om mij. Het voelt zo onwettelijk om hier weer te zijn. Het lijkt wel of ik een tijdreis heb gemaakt, en daardoor voelt het alsof het allemaal niet echt gebeurt. Net zoals je soms midden in een fijne droom beseft dat je droomt en probeert toch vooral verder te slapen.

Als Harbi weer naar de keuken is gegaan dringt het tot me door dat hij geen vraag stelde, maar een aanname deed. Dat hij de keuze voor mij al had gemaakt.

En dat ik hem niet heb gecorrigeerd.

Mijn moeder zei altijd dat mensen met blauwe ogen ongeluk brachten, omdat je precies kon zien wat ze dachten. Ik had dus op mijn hoede moeten zijn toen ik Wyatt Armstrong ontmoette. Het was 2001. Ik was net aangekomen bij Yale, een promovenda met een schamele vijftig dollar op de bank en een kamer in een appartementje dat ik met iemand deelde. Ik was nog maar drie dagen in New Haven en wist niet beter of je kreeg hier dagelijks

een ijskoude regenbui op je kop. Aan de vooravond van het nieuwe semester was ik vanuit de Sterling-bibliotheek op weg naar huis toen de zoveelste stortbui losbarstte. Om de stapel boeken die ik bij me had – waaronder een paar dikke pillen met transcripties van de Sarcofaagteksten van Adriaan de Buck – droog te houden schoot ik het eerste het beste café in.

Het was aardig druk bij Toad's Place, zeker voor een woensdagavond. De krukken aan de bar werden bezet door Yalies en studentes van Quinnipiac die op hoge hakken en in absurd korte minirokjes in York Street uit de bus waren gestapt. Binnen verdrongen eerstejaars zich aan de bar, waar ze zwaaiden met vervalste ID's alsof het FBI-badges waren. De keiharde metalmuziek die door de zaak schalde, overstemde het gejoel van een groep meiden die twee kerels aanmoedigden bij een drankspelletje.

Mijn gympen kleefden aan de vloer en er hing een dichte walm van Budweiser en wiet. Ik keek even naar buiten, als om twee kwaden tegen elkaar af te wegen, maar het goot nog altijd. Ik vond een plekje aan het einde van de bar, hees mezelf op een kruk en legde mijn boeken op de bar. Nu maar hopen dat niemand me opmerkte.

Natuurlijk keek ik naar hem. De mouwen van zijn overhemd waren tot de ellebogen opgerold en er hing een blonde haarlok voor zijn ogen toen hij het glaasje beetpakte, in één keer achterover sloeg en met een klap omgekeerd op de bar zette. De omstanders barstten uit in een opgewonden gejoel: 'Mark! Mark! Mark!' Maar hij grijnsde niet, hij stak zijn armen niet in triomf in de lucht en had ook geen troostend woord voor de verliezer. Hij haalde kort zijn schouders op, alsof hij al geweten had dat dit de uitkomst zou zijn en liet het gejuich onbewogen over zich heen komen.

Wat een eikel.

Bij u Chicago had je ook wel kakkers, maar het leek wel of ze bij Yale in de meerderheid waren. Ik kwam natuurlijk nog maar net kijken, maar de paar studenten die ik tot nu toe had ontmoet

konden zo in de *Town & Country*. Mijn huisgenootje, dat ik had gevonden via een oproep op een prikbord, kwam uit de Hudson Valley. Ze had me verteld dat ze helemaal weg was van dressuur en ik dacht dat het een modeterm was, tot ik haar in een rijbroek zag lopen.

Ineens draaide die kerel zijn hoofd mijn kant uit. Hij keek me strak aan met zijn blauwe ogen, waarvan de kleur me deed denken aan diepe gletsjerspleten en aan ijs waaraan je blijft plakken als je het met je blote vingers aanraakt.

Hij deed zijn mond open en liet een keiharde boer.

Walgend wendde ik me af. De barkeeper legde een servetje voor me op de bar en vroeg: ‘Wat kan ik voor je inschenken?’

Ik kon me geen drankje veroorloven, maar ik kon hier moeilijk de bui uitzitten zonder iets te bestellen. ‘Een spa?’

‘Voor haar een glas Hendrick’s. Puur. Met wat limoensap.’ Zonder dat ik het had gemerkt, was hij op de kruk naast mij komen zitten.

Het eerste dat me opviel was zijn accent – Engels. En het tweede was die godvergeten arrogantie. ‘Nee, dank je.’

‘Ik trakteer,’ zei hij. ‘Ik weet altijd precies welk drankje het best bij iemand past.’ Hij knikte naar een meisje in een met pailletten bezette bustier dat in haar eentje stond te dansen. ‘Skinny margarita, of nee, nog erger... rosé met spa.’ Daarna gebaarde hij naar twee vrozende mannen met identieke leren jassen. ‘Fireball whisky.’ Hij wees naar mij. ‘Martini. Klopt toch?’

Eigenlijk had ik meer zin in dat glas gin, maar ik bleef er liever in dan dat ik hem gelijk gaf.

‘Ach nee, ik vergis me: drie met blauwe kaas gevulde olijven,’ riep hij naar het meisje achter de bar en richtte zich toen weer tot mij. ‘Jij hebt smaak, dat zie ik zo.’ Er speelde een lachje om zijn mond. ‘Of je smaakt naar niks, dat zou ook kunnen.’

Dat was de druppel. Zelfs al woedde daarbuiten een orkaan, dan nog trotseerde ik liever dat rotweer dan het geblaas van deze

eikel. Ik wilde mijn studieboeken pakken, maar hij was me voor. Hij pakte het bovenste boek van de stapel, sloeg het open en liet zijn blik vluchtig over de hiërogliefen gaan.

‘Egyptologie. Dat had ik niet verwacht.’ Hij gaf het boek terug. ‘Ben jij een eeuwenoud kunstvoorwerp?’ fluisterde hij, dicht naar me toe gebogen. ‘Want dan zou ik jou dolgraag nader willen onderzoeken.’

Ik wist niet wat ik hoorde. ‘Je gaat me toch niet vertellen dat je ooit succes hebt met deze slappe versiertruc?’

‘Soms wel, soms niet,’ zei hij. ‘Maar ik heb een plan B. Als jij vast in bed gaat liggen, dan kom ik je zo opgraven.’

‘Goed om te horen dat je geïnteresseerd bent in geschiedenis, want jij bent verleden tijd.’ Ik nam een flinke slok martini en liet me van de barkruk af glijden. ‘Bedankt voor het drankje.’

‘Wacht.’ Hij legde zijn hand op mijn arm. ‘Kunnen we even opnieuw beginnen? Zonder al die gekkigheid? Ik ben Wyatt.’

‘Ik geloof er niks van.’

‘Waarom zeg je dat?’

‘Daarnet noemde iedereen je Mark.’

‘Ah, dat is mijn bijnaam. Een afkorting van markies van Atherton.’

‘Ben jij markíés?’

‘Nou, nee...’ Hij woog zijn woorden. ‘Dat is mijn vader, ik ben maar een eenvoudige graaf.’ Hij hief zijn glas en tikte ermee tegen de rand van het mijne. ‘Ik ben op en top Brits, mijn bloedlijn is helemaal terug te voeren tot Willem de Veroveraar. Eén en al inteelt uiteraard.’ Hij glimlachte naar me, gemeend dit keer. Ineens begreep ik waarom deze vlerk op handen gedragen werd. Het had niets te maken met zijn adellijke titel. Met zo’n lach – breeduit en haast schuldbewust – palmde hij iedereen in.

‘Zo, dan weet je dat ook,’ zei hij. ‘En jij bent?’

‘Op weg naar buiten,’ antwoordde ik.